

Budapest, 1988 - **A különböző társadalmak és kultúrák nem szóbeli kommunikációja közötti eltéréseket sokan és mélyrehatóan elemezték, kevésbé kutatták ezt a társadalmon belül a különböző rétegekre, csoportokra vonatkoztatva.**

Mi az ifjúsági kultúrának az utóbbi három évtizedben kialakult sajátos formáját, a poprock koncertet vizsgáltuk e szempontból.

Elsősorban az érdekelt bennünket, hogy a zenekarok milyen értékeket közvetítenek, és ezt milyen „eszközökkel” teszik. Igyekeztünk feltárni, hogy a közönség nem szóbeli megnyilvánulásai milyen társadalmi elemeket tartalmaznak a zenekar és hívei, valamint a rajongó-rajongó közötti kommunikációban.

A rockzenéről általában

A rockzene és az ifjúság kapcsolatának társadalmi összefüggéseit a nyugati szociológusok már elég régen vizsgálják. Egy kanadai kutatás, amelynek témája a középiskolások és a popzene kapcsolata volt, abból az elképzelésből indult ki, hogy a zenekedvelő fiatalok korántsem olyan egységesek, mint azt hihetnénk. Az etnikum, a társadalmi osztály és más tényezők befolyásolják a fiatalok és a popzene kapcsolatát. Korábban már ismert volt, hogy például a michigani tinédzserek közül a fehér, középosztályból származó középiskolások a protest songokat, a fehér, munkásszármazású tanulók a slágerlistás dalokat, a fekete fiatalok pedig a rythm and bluest kedvelték. Angliai fiatalok közül a középosztálybeliek a progresszív rockot, a munkás-származásúak itt is a slágerlistás számokat, valamint a soul és a reggae-dalokat kedvelik. Az individualizmust és az intellektualizmust értékként választó középosztálybeliek számára az egyéni utakat járó progresszív rockzene kínál azonosulási mintát, míg a munkásszármazású fiatalok körében inkább az ügyesség, a testi erő az érték, s ezért inkább a színes bőrűek által művelt zenei irányzatokat választják.

A kanadai kutatók megállapították, hogy a nem és az életkor is különböző választásokat

eredményez: a fiúk és az idősebbek általában a rockot, míg a leányok és a fiatalabbak a slágerlistás dalokat kedvelik. A származásbeli különbségek itt is a fentiekhez hasonlóan alakultak: a munkásszármazásúak inkább a slágerlistás dalokat, a középosztálybeliek pedig a progresszív rockot választják. Még szorosabb összefüggést találtak a konformitás-nonkonformitás (a társadalmi alkalmazkodási-beilleszkedési hajlandósági) dimenzióban: az iskolai mintákhoz jól alkalmazkodó fiatalokhoz a slágerlistás dalok világa, a kevésbé alkalmazkodókhoz pedig a kemény rock áll közelebb. A középiskolai tanulók körében a kemény rock választása az iskolai normák elleni jelképes támadásként értelmezhető. A kemény rock és a hozzá kapcsolódó magatartásminták (erőfitogtatás, csoportssolidaritás, elutasítás) összekapcsolódnak az iskola és a család által preferált értékek kirekesztésével. A beszéd-, viselkedési és öltözködési szokások mentén e választás sajátos szubkultúra kialakulásához vezet.

Nálunk a popzene társadalmi összefüggéseit először Vitányi Iván és munkatársai vizsgálták. Munkájukban összefoglalták a hazai popzene kialakulását, társadalmi hatását és funkcióját. A szerzők leírják a fiatalok azonosulás iránti igényeit és a rajongók jellegzetes viselkedését a koncerteken. Hangsúlyozzák, hogy nem szabad összefüggést keresni a beatzene, valamint a huliganizmus és galeribűnözés között, s az ifjúsági zenét a fiatalok magatartás- és viselkedéskultúráját befolyásoló tényezőnek tekintik.

A különböző alkotásokat létrehozó, eleinte amatőr, majd hivatalossá váló közlők, a művészek műveiket természetesen igyekeznek bemutatni a közönségnek. E bemutatás egyik legjellemzőbb módja, színtere a koncert.

E kommunikációs folyamat működését más intézmények is befolyásolják. Ahhoz, hogy a művészek alkotásai a közvetítésig eljuthassanak, a kulturális irányítás különböző intézményeinek „jóindulatát” kell megnyerni. A nyilvánosság biztosításához a kultúrpolitika, az ifjúságpolitika és a társadalom egyéb intézményeinek jóváhagyása szükséges. Tovább „szűri” a közléseket, szabályozza a kapcsolat létrejöttét a család és az iskola.

Koncert, zenészek, közönség

Magyarországon a rockkoncertek közönségének körében már a hatvanas években is bizonyos viselkedéselemek jellegzetes előfordulását figyelték meg (Vitányi Iván). A mi eddigi megfigyeléseink szerint azonban nemcsak viselkedéselemek, hanem komplex rockkoncert-viselkedések, kommunikatív viselkedési programok is léteznek. Ez minden résztvevőre igaz: a zenészekre, a közönségre, a zenészek-közönség, közönség-rendezők vonatkozásában egyaránt.

Egy koncerten ugyanis hathat a közönségre a zenészek száma, szerepeik, elhelyezkedésük, akciójuk, mimikájuk, gesztusaik, testtartásuk, ruházatuk, színpadi eszközeik és az egész színpadkép.

E szempontok szerint lényeges különbségek figyelhetők meg a zenekarok között. Mindez attól

függ, hogy amatőr vagy hivatásos zenekarról van-e szó; hogy a zenekar szubkultúrához tartozó közönséghez (új hullám, punk) kíván szólni, vagy „hivatalos” kultúrába (pop, diszkóstílus) tartozik, és milyen irányzatokat képvisel (kemény rock, új hullám, punk, beattúlélő). Fontos a koncert helye is (szabadtéri fesztivál, klub).

Két, egymástól sokban eltérő együttest - az Eddát és a Kontroll Csoportot - vizsgáltunk meg az iménti szempontokat érvényesítve.

Az Edda Művek öttagú, kemény rockot játszó zenekar, a Kontroll Csoport pedig nyolc tagból álló, sokféle zenei irányzatból építkező avantgárd együttes volt. A rockzenén belüli egyes műfajokban nemcsak a zene és a szöveg különbözhet egymástól, hanem viselkedés-, magatartás-, ruházat-, gesztusbeli stb. eltérések is léteznek.

Az Edda Művek énekes frontembere, két gitárosa, sőt a billentyűse is rendkívül dinamikus egyéniségek. Erőt, agressziót sugároznak a színpadról. Mozgásuk megkomponált, energikus, kemény. Ruházatuk egyértelműen jelzi ezt: munkásoveráll, katonai, terepszínű zubbony.

Eszközeik szintén „direktek”: gázálarc, sisak, puska, géppuska, sőt vaktöltényes lövöldözés. (1982-es „adatok”).

Díszleteik sem stilizáltak: katonai őrbódé, homokzsákok. Koncertjeiken a nagy érdeklődésből fakadóan is komoly rendezői kordonra van szükség. (Zenekar-közönség távolság.) A zenész-néző szerep felcserélhetetlen: ha a zenész lemegy a nézőtérre, ki van téve annak, hogy a rendezők bántalmazzák (például tatabányai koncert), a nézők sem mehetnek föl a színpadra. Ha mégis megteszik, kemény megtorlással kell számolniuk.

A Kontroll Csoport három énekes frontembere szintén szuggesztív, de inkább groteszk, mint energikus. A számokat színpadi játékkal kísérik, nem törekszenek közvetlen, egyszerű hatásra. Sokkal inkább jelzésszerű utalásokkal élnek. Mozgásuk spontánabb, nem lekerekített.

Eszköztáruk „szegényebb”, a jelentések idézőjelbe tettek, szimbolikusak, mintegy nem „lejátszóak”, mimikájuk sem direkt, hanem többnyire áttételes, „kikacsintó”.

Ennek megfelelően extravagáns, bő ruházatuk, egész megjelenésük „elvarázsolts”. Díszleteik, eszközeik groteszkek, jelzésszerűek, elvontak: cégtábla, tolokocsi, sarló-kalapács, csillag.

A zenekar többnyire alacsony pódiumon, a nézőkkel szinte testközelben játszik. A zenésznéző szerep elvileg felcserélhető, a színpadra megtorlás nélkül bárki felmehet. A zenekar tagjainak száma változó, gyakori a vendégfellépés.

Természetesen ezek a „gesztus”-szintű közlések más-más értékeket is közvetítenek.

A fotók és az adatok alapján leírhatók az egyes rockzenei stílusok.

Kislexikon

A KEMÉNY ROCK Inkább szabadtéri nagykoncertek; kevés közölt cselekmény a közönséggel, több egymás között; főként állva, egyenes törzsszel, haránt terpesztett támadóállás; kevés lábemelés (nincs kibillenés); a karok oldalt nyújtottak, a kezek feszítettek; a tenyerek a test felé fordítottak; az ujjak feszítettek, ökölbe szorítottak; inkább bal kézzel fognak; fejük egyenesen vagy hátrahajtvá; gyakran hunyorítanak; a mosoly is ritka, a leggyakoribb a feszült, félrehúzott száj. A zenészek vállig érő haját, szakállt viselnek; nincs festék rajtuk; nemigen hordanak

fülbevalót és nyakláncot; farmerban, tornacipőben járnak; trikót viselnek; a színpadon kevés díszletet alkalmaznak.

A PUNKOK A kis klubok világa jellemző rájuk; ritkán fordítanak hátat a közönségnek; minimális az egymás közti testi kontaktus; elsősorban álldogálnak; lábaikat, melyek nyújtottak, ritkán emelgetik; többnyire mindkét karjuk elől van, kezük feszített. Ujjaik hajlítottak, feszítettek, két kézzel fognak valamit; szinte „kapaszkodnak” a mikrofonba; fejüket a közönséggel szembe vagy oldalt fordítják; mosolyognak, de nem nevetnek; hajuk a legrövidebb, kopasz vagy tarajos; a szemüket nem festik, fülbevalót viselnek, sálát a nyakukban; bőrös, farmeros szerelés jellemzi őket, bakancsot, csizmát hordanak, a lányok pedig maxiszoknyát, kabátot, zakót, pulóvert. Gyakran félmeztelenek.

AZ ÚJHULLÁMOSOK Kisebb klubok és szabadtéri színpadok; minimális kontaktus a közönséggel; egymás között a testközelség a jellemző; a törzs helyzete előre-hátra hajladozó; a leggyakrabban üldögélnek; oldalt fordulnak; náluk a leggyakoribb a keresztbe tett láb, a guggolás; gyakran emelgetik (lazán hajlítva tartott) lábukat; karjaik elől vannak, vagy a jobb elől; kezük nyújtott, extendált és feszített, ujjai feszítettek, ökölbe szorítottak; fejüket előretartják, gyakran hunyorítanak; a gondterheltség jellemzi mimikájukat; rövid hajat viselnek; bajuszosak vagy borostásak; valamilyen nyakbavalót (nyakkendőt) viselnek; ruházatuk az idő tájt még nem volt annyira jellegzetes (de pantalló, tornacipő, zakó); nem nagyon vannak díszleteik, de felirat van, ami gyakran nem illik a mondanivalóhoz.

A BEATTÚLÉLŐK Inkább a nagyobb sportcsarnokokat kedvelik; a közönséggel inkább, egymással kevésbé lépnek kapcsolatba; gyakran előfordul, hogy leülnek; zárt lábbal álldogálnak, lábaik nyújtottak, időnként emelik is; karjukat előretartják, de nem emelgetik, kezeik lazák; ujjai lazák, gyakran összekulcsolják őket; többnyire bal kézzel fognak; fejük alaphelyzetben van, vagy hátrahajlított; felfelé vagy lefelé néznek; gyakran nevetnek. Középhosszú hajuk van; szakállt viselnek, nem festik magukat; nyakkendőt viselnek, farmert, félcipőt, a nők miniszoknyát; inget vagy blúzt hordanak; átmeneti, festett díszlet jellemzi őket.

A POPSHOW A nagyobb sportcsarnokokat kedvelik; leginkább a közönség felé fordulnak; kedvelik a testi kontaktust; törzsük gyakran dől előre, s eközben a közönséggel igyekeznek kapcsolatot kialakítani; az oldalt terpesztés jellemzi őket, lábaik hajlítottak, emelgetik őket; hajlított karjukat gyakran lendítik előre; kezük ritkán nyújtott, s általában laza; tenyerüket maguk felé és kifelé is tartják; ujjai nyújtottak, lazák, nem kulcsolják és nem szorítják ökölbe; általában fél kézzel (jobb) fognak; fejüket nemigen hajtják előre, de gyakran elfordítják; szemeik előretekintenek; a leginkább mosolygósak és nevetősek; gyakran vállig ér a hajuk, arcuk szórtelen, viszont festik; fülbevalót és nyakláncot, fejfedőt s egyéb feltűnő ruházatot viselnek;

Írta: Adminisztrátor

2010. október 09. szombat - Módosítás: 2010. október 09. szombat

rájuk lehet a legkevésbé mondani, hogy jellegtelen a ruházatuk; a legkevésbé jelennek meg meztelen felsőtesttel; a leginkább jellemzi őket az átmeneti (nem színpadias) díszlet (elsősorban tárgyak). Díszleteik konkrétak, állandóak, és összeillenek a szereplőkkel.

RÁCZ JÓZSEF-ZÉTÉNYI ZOLTÁN Fotók: ZZ Fotó&Média